

ศูนย์เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม วัดโพรงมะเดื่อ

ตำบลสระกระเทียม อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม

วัดโพรงมะเดื่อ เป็นวัดเก่าแก่ คนรุ่นเก่าเล่าว่า แต่เดิมวัดโพรงมะเดื่อนี้ตั้งอยู่ตรงหมู่บ้านพลับ หรือ บ้านหนองหิน ที่ตรงนั้นปัจจุบันยังมีหลักฐานอยู่เรียกว่า “ทุ่งวัด” และยังมีต้นโพธิ์อยู่ ตั้งนานเท่าไรไม่ปรากฏ ต่อมาย้ายมาสร้างตรงทำบ้านหนองฉิม ที่ตรงนั้นมีเนินสูงมากเดี๋ยวนี้ยังมีกรวด กระเบื้อง เศษอิฐมากมายเป็นหลักฐานอยู่ และตั้งอยู่ห่างจากบ้านหนองฉิม หลังจากนั้น ก็ย้ายมาตั้งที่ตลาดโรงสี มาตลอดจนทุกวันนี้ เพราะที่หนองฉิมเป็นป่า ห่างจากหมู่บ้านคนมาก จึงย้ายมาที่ตรงปัจจุบันนี้ ซึ่งเดิมเป็นป่า และเนินสูง ชาวบ้านหรือผู้ใดไม่ปรากฏนามได้ ถวายที่สำหรับสร้าง มีเนื้อที่ไม่กี่ไร่ ต่อมาได้ซื้อเพิ่มเติมอีก แล้วให้นามว่า “วัดโพรงมะเดื่อ” ตามชื่อของหมู่บ้านนี้ เดิมบ้านโพรงมะเดื่อมีชื่อว่า “บ้านหัวเข้” เพราะคลองตรงข้ามสะพานเกวียน มีต้นมะเดื่อใหญ่อยู่ ต้นหนึ่ง มีโพรงใหญ่จนมีจระเข้เข้าไปอาศัยอยู่ได้ ต่อมาจระเข้หายไป เหลือแต่โพรง จึงได้เปลี่ยนชื่อจากบ้านหัวเข้ มาเป็น บ้านโพรงมะเดื่อ มาจนถึงทุกวันนี้

ภาพที่ ๑ : ศูนย์เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม วัดโพรงมะเดื่อ
ถ่ายเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๖๕

ประวัติความเป็นมา

หลักฐานว่าชุมชนตั้งอยู่ห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์ ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕ กิโลเมตร ปัจจุบันเป็น หมู่ที่ ๗ ตำบลลำพญา (อดีตเรียกว่าทุ่งวัด) ต่อมาวัดดังกล่าวได้ย้ายไปตั้งบริเวณบ้านหนองฉิม (เดิมเรียกว่า หนองฉิม) ชุมชนได้ย้ายวัดไปจากนั้นวัดได้ย้ายที่ตั้งอีกครั้งซึ่งเป็นที่อยู่ของวัดในปัจจุบัน คือ วัดโพรงมะเดื่อ และมีเรื่องเล่าบอกต่อกันมาว่า เดิมชุมชนตั้งชื่อว่าบ้านหัวเข้ เนื่องจากมีซากของหัวจระเข้อยู่ในโพรงของต้นมะเดื่อ สภาพทั่วไปของเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มทั่วทั้งบริเวณเป็นแผ่นดินผืนใหญ่ถูกแบ่งย่อยโดยคลองธรรมชาติพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรมชาวบ้านได้สืบทอด วัฒนธรรม

ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ มีประวัติเริ่มก่อตั้งชุมชนในปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๒ มีหลักฐานว่าชุมชนตั้งอยู่ห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์ ไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๕ กิโลเมตร ปัจจุบันเป็นหมู่ที่ ๗ ตำบลลำพญา (อดีตเรียกว่าทุ่งวัด) ต่อมาวัดดังกล่าวได้ย้ายไปตั้งบริเวณบ้านหนองฉิม (เดิมเรียกว่า หนองสิม) ชุมชนได้ย้ายวัดไปจากนั้นวัดได้ย้ายที่ตั้งอีกครั้งซึ่งเป็นที่อยู่ของวัดในปัจจุบัน คือ วัดโพรงมะเดื่อ และมีเรื่องเล่าบอกต่อกันมาว่า เดิมชุมชนตั้งชื่อว่าบ้านหัวเข้ เนื่องจากมีซากของหัวจระเข้อยู่ในโพรงของต้นมะเดื่อ สภาพทั่วไปของเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มทั่วทั้งบริเวณเป็นแผ่นดินผืนใหญ่ถูกแบ่งย่อยโดยคลองธรรมชาติพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การประกอบอาชีพเกษตรกรรม ชาวบ้านได้สืบทอด วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชนโดยประชากรชาติพันธุ์ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทยเชื้อสายลาวหรือที่เรียกว่าลาวครั้ง นักวิชาการชุมชน(เอมอร์ ชาวสวน) ศึกษาว่า ได้อพยพมาจากแขวงบ่อแก้ว ประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพบว่า ชาวลาวครั้งตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่ ๑, ๒, ๓, ๕, ๖, ๑๐, ๑๕ ตำบลโพรงมะเดื่อส่วนหมู่อื่นๆจะเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนประเพณีวัฒนธรรมที่โดดเด่นในพื้นที่จะเป็นวัฒนธรรมประเพณีเกี่ยวกับศาสนาและความเชื่อที่แสดงออกในรูปของวิถีชีวิต ปัจจุบันเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มคนในตำบลเพื่อตอบสนอง ความต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมนี้ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีชีวิตจนเกิดเป็นรูปธรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนจัดการปัญหาในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อจัดการกับปัญหาของประชาชนในทุกด้าน ประกอบด้วย การดำเนินการด้านเศรษฐกิจ การดำเนินการด้านความรู้การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การดำเนินการด้านการดูแลสุขภาพ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ มีประสบการณ์ในการจัดการตนเองมีความพร้อมในการเข้าสู่ตำบลสุขภาวะ โดยใช้แนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนโดยการขับเคลื่อนชุมชนโดยชุมชนให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมมุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นอยู่โดยใช้ชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังวิสัยทัศน์ในแผนพัฒนาเทศบาลที่ว่า บริหารจัดการโปร่งใส ใช้ทรัพยากรคุ้มค่า ประชาชนมีส่วนร่วม สาธารณสุขบริโภคได้มาตรฐาน เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน มุ่งเน้นประโยชน์สุขของประชาชน โดยนำหลักของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) มาใช้ในการบริหารองค์กร เน้นการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยสร้างการมีส่วนร่วม การเสริมความเข้มแข็งภาคประชาชนด้วยการหนุนการทำงานของกลุ่มและแหล่งเรียนรู้ และเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับภาคีเครือข่ายในพื้นที่ การพัฒนา ส่งเสริม สนับสนุนกระบวนการบูรณาการงานร่วมกัน อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

จากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงสมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ ความขัดแย้งในอาณาจักรลาวและสงครามระหว่างไทยลาวเป็นสาเหตุที่ทำให้กลุ่มคนต้องโยกย้ายที่อยู่อาศัย บางกลุ่มก็โยกย้ายไปอยู่ในเขตญวน บางพวกก็ย้ายเข้ามาในเขตไทย และบางพวกก็ถูกกวาดต้อนมาอยู่ภาคกลางตามท้องถิ่นต่างๆ ถ้าดูจากประวัติศาสตร์แล้วนับว่าลาวที่อยู่ในแถบอีสานโดยมาอพยพมาตั้งบ้านเรือนใหม่ ส่วนลาวในภาคกลางนั้นถูกกวาดต้อนครอบครัวมาเป็นเชลย (สามารถดูภาพประกอบรายละเอียดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ได้โดยบันทึกภาพเพื่อดูภาพขนาดใหญ่)

เมื่อได้ศึกษาเอกสารจดหมายเหตุพบว่าหลักฐานที่เกี่ยวกับกลุ่มลาวอยู่บ้างในสมัยรัชกาลที่ ๒ มีร่างศุภอักษรถึงเจ้าเวียงจันทน์ให้แต่งตั้งทัพเพี้ยคุมคนและช้างไปบริบครลาวภูครั้งที่หลบหนีจากแขวงเมืองพิษณุโลกไปอยู่เวียงจันทน์ลงมาส่งกรุงเทพฯ (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๐ (จ.ศ. ๑๑๗๙) เลขที่ ๑๐) และในปี พ.ศ.

๒๓๖๓ มีหลักฐานว่ามีกองลาวอยู่ที่จังหวัดกาญจนบุรี (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๓๖๓ (จ.ศ. ๑๑๘๒) เลขที่ ๑๐)

ในสมัยรัชกาลที่ ๓ ช่วงปี พ.ศ. ๒๓๘๑-๒๓๘๖ มีการเกณฑ์ ส่วยจากเมืองเพชรบูรณ์และเมืองเลย เป็นส่วยสิ่งของประเภทครึ่ง ป่าน ทอง เครื่องหวาย (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๘๔ (จ.ศ. ๑๒๐๓) เลขที่ ๑๐๐) และเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๔ มีหลักฐานการทำบัญชีจ่ายเบี้ยหวัด ลาว เขมร ในหัวเมืองต่างๆ ตามบันทึกเรียกลาวในสมัยนั้นว่า ลาวพุงดำ ลาวพุงขาว กล่าวได้ว่า ได้จ่ายเบี้ยหวัดแก่เจ้าสารเมืองเชียงขวาง และบุตรหลาน ๑๕ คนที่เข้ามาอยู่ในเขตไทย สถานที่กล่าวถึงซึ่งเป็นที่อยู่ของลาวที่ปะปนกับเขมรในสมัยนั้น ได้แก่ ลพบุรี สระบุรี วัฒนานคร (ปราจีนบุรี) นครนายก สุพรรณบุรี นครชัยศรี (นครปฐม) พนัสนิคม (ชลบุรี) ราชบุรี ฉะเชิงเทรา (จดหมายเหตุรัชกาลที่ ๓ พ.ศ. ๒๓๘๘ (จ.ศ. ๑๒๐๗) เลขที่ ๒๓๗)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรทำให้ทราบว่าได้ปรากฏกลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาวเข้ามาอยู่บริเวณในภาคกลางของประเทศไทยส่วนใหญ่ถูกกวาดต้อนครอบครัวมาเป็นเชลยในช่วงสงครามระหว่างไทยและลาวในสมัยกรุงธนบุรีจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ลาวครั้งที่อยู่ในประเทศไทยมาจากเมืองคลัง (ครั้ง) ในแขวงหลวงพระบาง ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๒ และต้นรัชกาลที่ ๓ ตามเส้นทางสายแม่น้ำโขงประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทยจากจังหวัดเลย ลงมายังสุโขทัย พิษณุโลก พิษณุโลก กำแพงเพชร และนครปฐม นอกจากนี้ชาวลาวครั้งยังได้อพยพเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่ใกล้เคียง เช่น ชาวลาวครั้งที่อาศัยในเขตอำเภออุทุมพร อำเภอดงนาหวาง และอำเภอตำบอง อำเภอเมืองสุพรรณบุรี เป็นกลุ่มลาวครั้งที่อพยพมาจากบ้านลำเหย ตำบลลำเหย อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม นอกจากนี้จังหวัดสุพรรณบุรี ยังมีการการอพยพของชาวลาวครั้งไปอยู่ที่อำเภอเลาขวัญ อำเภอพนมทวน และอำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ อำเภอวัดสิงห์ จังหวัดชัยนาท และอำเภอบ้านไร่ อำเภอทัพทัน จังหวัดอุทัยธานี (สมทรง บุรุษพัฒน์และคณะ, ๒๕๕๔, หน้า ๑๐๒)

หลักฐานทางประวัติศาสตร์สอดคล้องกับการบอกเล่าของชาวลาวครั้งที่หมู่ ๑๑ บ้านหนองหมา ตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม คุณยายกำ มีสี อายุ ๘๒ ปี เล่าว่า “ปู่ตาทวด ยายของยายบอกว่าลาวครั้งที่นี้มาจากลาว เดินมาสามเดือน จากเวียงจันทน์ อมข้าวแห้ง ตากข้างแห้งใส่ถุง เอน้ำใส่กระบอกใหญ่ๆ เอาข้าวตากแดด คั่วบ้างไม่คั่วบ้าง ดูดอม มาเมืองไทยเพราะเกิดศึก”

๒. สถานที่ตั้ง/ความเชื่อมโยงกับสถานที่อื่นๆ

ประวัติที่จัดตั้งศูนย์

กลุ่มสตรีทอผ้าพื้นเมือง ชุมชนลาวครั้งในเทศบาลตำบลโพรงมะเดื่อ เกิดจากการรวมกลุ่มของ คนในชุมชน ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวลาวครั้งที่ต้องการจะสืบทอดภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าไม่ให้ สูญหายไป ซึ่งบ่งบอกถึงวิถีชีวิตและความเป็นชาติพันธุ์ของคนลาวครั้งได้เป็นอย่างดี และต้องการ อนุรักษ์ภูมิปัญญาและการส่งเสริมอาชีพแก่คนในชุมชน โดยดึงเอาภูมิปัญญาที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ ซึ่ง คนในชุมชนเล็งเห็นในภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ จึงได้สืบสานการทอผ้าลาวครั้งนี้มาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งวัดอุทิศต่างๆ ก็เป็นสิ่งที่ได้จากชุมชนเองบางส่วน ทำให้เกิดการกระจายรายได้ภายในชุมชน มีการ พัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เข้ากับยุคและสมัยเพื่อให้คนรุ่นใหม่สามารถสวมใส่ได้ ไม่ล้าสมัย

วัตถุประสงค์

เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้านการทอผ้าแบบฉบับลาวครั้งของบรรพบุรุษ เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิม ทางด้านการทอผ้าพื้น ผ้ามัดหมี่ และจกตีนแดง ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ประจำตำบลโพรงมะเต๋อ พร้อมทั้งจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและสืบสานงานหัตถกรรมพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของตำบลโพรงมะเต๋อและเพื่อให้คงอยู่กับชุมชนและคนรุ่นใหม่

พิพิธภัณฑสถานตั้งอยู่เลขที่ ๑๗๗ หมู่ที่ ๕ ตำบล โพรงมะเต๋อ อำเภอ เมือง จังหวัดนครปฐม
สถานที่สำคัญที่อยู่ใกล้เคียง คือ วัดโพรงมะเต๋อ, วัดหว่าเอน, ชมรมผู้สูงอายุ

๓. ลักษณะ/เอกลักษณ์ของพิพิธภัณฑสถาน

ปัจจุบันที่ศูนย์ไม่มีวัตถุโบราณสมัยดั้งเดิมหลงเหลือเพราะคนแก่รุ่นแก่เหลือไม่ถึงห้าเปอร์เซ็นต์ของตำบลโพรงมะเต๋อ มีแต่ศาลาไม้ร้อยปี ที่มีสภาพทรุดชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง คือ ลาวครั้งมีชื่อเรียกต่างๆ กันว่า ลาวซี้คั้ง ลาวคั้ง หรือลาวครั้ง ที่มาของคำว่า “คั้งหรือครั้ง” มีข้อสันนิษฐาน ๓ ประการ คือ ประการแรก สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “ภูมั้ง หรือ ภูครั้ง” ซึ่งเป็นชื่อภูเขาที่มีลักษณะคล้ายระฆังอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของหลวงพระบางในประเทศลาวซึ่งเป็นถิ่นฐานเดิมของ ลาวครั้ง ประการที่สอง “คั้งหรือซี้คั้ง” คือ ครั้งที่ใช้ฝืนกตรา และมาออกเสียงว่า “คั้ง” ในภาษาลาวครั้งเพราะในภาษานี้ไม่มีเสียงพยัญชนะควบกล้ำ ข้อสันนิษฐานประการที่สาม คือ ลาวครั้งนิยมเลี้ยงครั้งและใช้ครั้งย้อมผ้า จึงใช้ครั้งเป็นของส่งส่วยให้กับรัฐบาลไทย จึงได้ชื่อว่าลาวซี้คั้ง นอกจากชื่อที่กล่าวไปแล้วนั้น ลาวครั้งยังมีชื่ออื่นแตกต่างกันออกไปตามท้องที่ เช่น “ลาวเต่าเหลือง” เป็นชื่อเรียกลาวครั้งที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ ชื่อนี้มีที่มาจากชาวลาวครั้งที่จังหวัดนี้อาศัยอยู่ตามป่าเขา เหมือนเต่าที่มีกระดองสีเหลือง ส่วน “ลาวด่าน” เป็นชื่อเรียกลาวครั้งที่อาศัยอยู่ในอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย และอำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี และ “ลาวโนนปอแดง” เป็นชื่อเรียกลาวครั้งที่อาศัยอยู่ในอำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีการเรียกชื่อลาวครั้งตามเสียงคำลงท้ายของภาษาลาวครั้ง คือ “ลาวก๊ะละ หรือลาวล่อกือ”

เครื่องดนตรีของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง (ต.โพรงมะเต๋อ อ.เมือง จ.นครปฐม)

เครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้ง คือ แคน ชาวลาวครั้งจะการเล่นแคน เป่าแคนกันตลอดมา เดิมนั้นเป็นแคนวงใช้ประกอบการรำ แต่แคนวงประยุกต์นั้น สามารถร้องรำและเต้นให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น วงแคนจะแสดงในงานมงคลงานรื่นเริง เช่น ขบวนแห่นาค งานประเพณีแห่ธงสงกรานต์ งานแห่กฐินผ้าป่า และงานแห่อื่นๆ

นอกจากแคน ก็ยังมีเครื่องดนตรีประเภทกลองยาวและกลองรำมะนา ผู้ชายจะเป็นผู้เล่นและผู้ประดิษฐ์การเล่นกลองยาวกับกลองรำมะนา หากเล่นหลายคนจะเรียกว่า “วงกลองยาว” (วงกลองยาว) ผู้ชายและผู้หญิงทุกวัยชอบพอรำ

การละเล่นของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง (ต.โพรงมะเต๋อ อ.เมือง จ.นครปฐม)

การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้ง คือ การเล่นผีนางดั่ง และการเล่นผีนางกวัก ซึ่งนิยมเล่นช่วงกลางคืนของเทศกาลสงกรานต์ โดยใช้ลานกลางหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานและสร้างเสริมความมั่นใจให้กับชีวิต เป็นการเชิญผีที่เป็นหมอบูออกมาในวันสงกรานต์มาเข้านางดั่งและนางกวักเพื่อตอบคำถาม

การเรียกผีนางด้งและนางกวกเรียกตามอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่น ผีนางด้งเรียกตามกระดิ่ง ผีดข้าวที่ทำจากไม้ไผ่สาน ผีนางด้งจะมาสิงอยู่ในกระดิ่งเพื่อทลายเนื้อคู่ การเรียก ของหายการเจ็บไข้ ส่วนผีนางกวกเรียกตามกวก คือ เครื่องสานด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับกรอตัด้ายแทนหลอดตัด้าย การถามผีนางกวกจะถามเรื่องโชคกลาง การเล่นผีนางกวกจะเป็นที่นิยมมากกว่าการเล่นผีนางด้ง

เครื่องดนตรีของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง (ต.โพรงมะเตือ อ.เมือง จ.นครปฐม)

เครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้ง คือ แคน ชาวลาวครั้งจะมีการเล่นแคน เป่าแคนกันตลอดมา เดิมทีเป็นแคนวงใช้ประกอบการรำ แต่แคนวงประยุกต์นั้น สามารถร้องรำและเต้นให้เกิดความสนุกสนานยิ่งขึ้น วงแคนจะแสดงในงานมงคลงานรื่นเริง เช่น ขบวนแห่นาค งานประเพณีแห่งธงสงกรานต์ งานแห่กฐินผ้าป่า และงานแห่อื่นๆ

นอกจากแคน ก็ยังมีเครื่องดนตรีประเภทกลองยาวและกลองรำมะนา ผู้ชายจะเป็นผู้เล่นและผู้ประดี ษฐ์ การเล่นกลองยาวกับกลองรำมะนา หากเล่นหลายคนจะเรียกว่า “วงกองยาว” (วงกลองยาว) ผู้ชายและผู้หญิงทุกวัยชอบพอรำ

การละเล่นของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้ง (ต.โพรงมะเตือ อ.เมือง จ.นครปฐม)

การละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวลาวครั้ง คือ การเล่นผีนางด้ง และการเล่นผีนางกวก ซึ่งนิยมเล่นช่วงกลางคืนของเทศกาลสงกรานต์ โดยใช้ลานกลางหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานและสร้างเสริมความมั่นใจให้กับชีวิต เป็นการเชิญผีที่เป็นหมอดูออกมาในวันสงกรานต์มาเข้านางด้งและนางกวกเพื่อตอบคำถาม การเรียกผีนางด้งและนางกวกเรียกตามอุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่น ผีนางด้งเรียกตามกระดิ่ง ผีดข้าวที่ทำจากไม้ไผ่สาน ผีนางด้งจะมาสิงอยู่ในกระดิ่งเพื่อทลายเนื้อคู่ การเรียก ของหายการเจ็บไข้ ส่วนผีนางกวกเรียกตามกวก คือ เครื่องสานด้วยไม้ไผ่ ใช้สำหรับกรอตัด้ายแทนหลอดตัด้าย การถามผีนางกวกจะถามเรื่องโชคกลาง การเล่นผีนางกวกจะเป็นที่นิยมมากกว่าการเล่นผีนางด้ง

ประเพณีแห่งธงสงกรานต์ คือ ประเพณีทำบุญทอดผ้าป่าของชาวไทยเชื้อสายลาวครั้ง ที่ตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอยู่ในอำเภอเมือง ที่ตำบลโพรงมะเตือ และอำเภอดอนตูม ที่ตำบลเลาเต่าลำเหยตะโกสูง ดอนรวก ทุ่งผักกูด ฯลฯ

เนื่องด้วยชาวบ้านที่นับถือพุทธศาสนาพิจารณาเห็นว่าหลังจากสงกรานต์แล้ว เป็นเวลาว่างจากการทำนา และการทำบุญ ในระยะนั้นเว้นห่าง พระภิกษุอาจมีอาหารไม่อุดมสมบูรณ์ ประกอบกับเป็นฤดูแล้งไม่มีฝนตก เหมาะแก่การที่วัดแต่ละแห่งจะทำการปรับปรุงพัฒนา รื้อ ถอน ซ่อมแซมกุฏิเสนาสนะ และศาสนสถาน โบสถ์ ศาลา ให้มีความสมบูรณ์สวยงามเตรียมไว้ให้บริการแก่ชาวบ้านในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา จึงควรที่ชาวบ้านจะได้ทำการสนับสนุนวัดให้ได้มีเครื่องมือเครื่องใช้ และงบประมาณเงินทองไว้ใช้ดำเนินการดังกล่าวได้สะดวกยิ่งขึ้น ชาวบ้านจึงชักชวนกันสละทรัพย์สินสิ่งของนำไปมอบให้กับวัดใกล้บ้านของตน

กิจกรรมประเพณีเริ่มด้วยการบอกบุญ เรียกรไปตามหมู่บ้านด้วยขบวนกลองยาว หรือ ดนตรีพื้นบ้านล่วงหน้าวันงาน ๑-๒ วัน วันแห่งธงไม่ได้กำหนดวันแน่นอน ขึ้นอยู่กับความสะดวกของชาวบ้าน เช่นจะจัดในวันเสาร์ หรืออาทิตย์ เพราะชาวบ้านในหมู่บ้านหยุดงาน และกลับจากโรงงานมาเยี่ยมพ่อแม่

ธงสงกรานต์ ชาวบ้านจะทำด้วยไม้ไผ่ทั้งลำ ยาวประมาณ ๑๐ เมตรขึ้นไป ปลายธงมีกิ่งไผ่และที่สำหรับแขวนสิ่งของไว้ สิ่งที่จะนำมาแขวนที่ธงนั้นได้แก่ ผืนธงชาติและสิ่งของเครื่องใช้ที่มีลักษณะเป็นผืนพอจะแขวนได้

เช่น เสื้อ พรหม ผ้ามาลัย ซึ่งของเหล่านี้เป็นสิ่งที่ทางวัดจำเป็นต้องมีไว้ใช้ ชาวบ้านจะพับให้มีขนาดพอเหมาะที่จะแขวนกับปลายธงได้ การแห่ธงชาวบ้านจะแห่ออกจากหมู่บ้าน นำขบวนด้วยเสาธงซึ่งมีคนแบกมาหลายคน ตามด้วยกลองยาวซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้าน และสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่จำเป็นแก่การพัฒนาวัด ที่ขาดเสียไม่ได้ คือ พุ่มผ้าป่าที่ประกอบด้วยผ้าไตรสำหรับภิกษุหนุ่มห่ม บาตร และตาลปัตร โดยเฉพาะธรรมาสน์ที่ใช้ไม้คืบแล้วเสียบไว้กับต้นกล้วยนั้นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น สิ่งเหล่านี้เรียกว่า "ทางธง" วัดแต่ละวัดจะมีขบวนแห่ธง แห่มายังวัดหลายธง เช่น รอบ ๆ วัด มี ๕ หมู่บ้าน ในวันแห่ธงสงกรานต์จะแห่มาถึง ๕ ธง หรือ ๕ คณะพร้อม ๆ กัน ความสนุกสนานที่ชาวบ้านชื่นชอบคือขบวนแห่ธง ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะคิดประดิษฐ์สร้างสรรค์แตกต่างกันไป เช่น การแต่งกาย การร่ายรำ การแบกธงที่มีลีลาต่าง ๆ กัน เช่น ให้ชายหนุ่มขึ้นไปยืนบนเสาธงแล้วโยนคันเสาธงขึ้นไปให้สูง พร้อมกับคนขึ้นนั้นให้ตกลงมาแล้วคอยรับ เป็นที่หวาดเสียว แต่ก็ถือว่าแสดงความกล้า และเกิดความสนุกสนาน เมื่อถึงวัดแล้วจะวนรอบโบสถ์ ๓ รอบ แล้วปักลงกับพื้นดิน ตกกลางคืนในงานจะมีหรรสพสมโภช รุ่งเช้าจึงทำพิธีถวายธงบนศาลาวัด เลี้ยงภัตตาหารพระ แล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ผู้มีพระคุณ แล้วมีการสรงน้ำพระเป็นเสร็จพิธี

๔. วัตถุประสงค์ที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

๑. ศาลเจ้าพ่อ สิงหาคมฟ้าแลบ/ เลี้ยงปีหอเจ้านาย

เป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนลาวครั่ง เป็นการเลี้ยงเพื่อแสดงเคารพ ที่เจ้านายได้คุ้มครองปกป้องรักษาให้คนในชุมชนได้อยู่ดีมีสุข และเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้คนในชุมชน หอเจ้านายเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นศูนย์กลางของคนในชุมชน

ภาพที่ ๑ : ศาลเจ้าพ่อ

๒. เส้นไหม / เส้นไหมทอผ้า

ส่วนจะประกอบไปด้วยเส้นใยจากธรรมชาติโดยทางกลุ่มทอผ้าศรีอุทุมพรได้ใช้เส้นฝ้ายและเส้นไหมย้อมสีธรรมชาติจากพืชในท้องถิ่นของตำบลโพรงมะเดื่อในการผลิต

- หัวขึ้น ใช้ฝ้ายสีจากเส้นใยธรรมชาติของฝ้าย
- ตัวขึ้น ใช้ไหมจุก ย้อมด้วยครามทับด้วยครั่งและดาวเรือง
- ตีนขึ้น ประกอบไปด้วยเส้นไหมที่ย้อมสีจากธรรมชาติในท้องถิ่น

+สีแดง ย้อมด้วยครั่ง

+สีเขียว ย้อมด้วยมะปูดทับด้วยคราม

+สีเหลืองอ่อน ย้อมด้วยขี้วัว

+สีเขียวอ่อน ย้อมด้วยสายบัว

+สีน้ำตาลเข้ม ย้อมด้วยเปลือกนนทรี

+สีม่วง ย้อมด้วยผลสาละ

ภาพที่ ๒ : เส้นไหม

๓. ชุดประจำลาวครั่ง

ชาวลาวครั่งปัจจุบันในชีวิตประจำวันจะแต่งกายตามปกติ ยกเว้นในการจัดงานประเพณีหรืองานมงคลที่มีการรวมกลุ่ม ซึ่งต้องแสดงออกถึงความสามัคคีของหมู่คณะหรือมีการต้อนรับแขกคนสำคัญของท้องถิ่น ผู้ชายมักจะแต่งกายชุดสุภาพมีผ้าขาวม้าคาดเอว ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยชุดผ้าทอพื้นเมืองนุ่งผ้าขึ้นใหม่ทอด้วยเทคนิคมัดหมี่หรือทอด้วยเทคนิคขิดจกมีตีนขึ้นต่อ โดยลักษณะองค์ประกอบของผ้าขึ้นลาวครั่งจะประกอบไปด้วย ๓ ส่วนคือส่วนหัวขึ้น ตัวขึ้น และตีนขึ้น วัตถุประสงค์ที่ใช้คือไหมและฝ้าย ซึ่งในอดีตมักนิยมนำมาย้อมโทนสีแดงจากสีธรรมชาติ เช่น การย้อมครั่ง

ภาพที่ ๓ : ชุดประจำลาวครึ่ง

๔. กี่ทอผ้า

มีขนาดใหญ่ประกอบไปด้วยโครงกี่พื้ม เขาหูกหรือตะกอก ไม้ม้วนผ้าและหลักม้วนผ้าไม้สำหรับพาดนั่งเวลา คานเหยียบสำหรับดึงเส้นไหมและตะกอกขึ้นลง ไม้แกนม้วนไหมเส้นยืน คาน แขนว กระจสวย หลอดด้ายพุ่งผิงหรือ สะดิงซึ่งผ้าให้ตึง มักจะวางใต้ถุนเรือน และฝังเสากับพื้นดินแบบถาวร โครงกี่ประกอบด้วย ๔ เสาคาน ๙ คานบนมี ๔ คาน คานล่างมี ๑ คานและคานกลาง ๑ คาน มีราวหูก ทั้ง ๔ ด้าน มีทั้งด้านบนและด้านล่าง

ภาพที่ ๔ : กี่ทอผ้า

๕. ผ้าถุงเก่าของคุณยาย ๖๐ ปี

ผ้าถุงคุณยายของวิทยากร เป็นผ้าถุงแบบโบราณแต่เดิมจะต้องเป็นผ้าพื้นดินแดงแต่ด้วยความที่คุณยายเป็นคนชอบแต่งกายจึงทำการตัดแบบใหม่โดยตัดตีนมาต่อหัว (ตัดตรงทำยผ้าถุงมาต่อเอว)

ภาพที่ ๕ : ผ้าถุงเก่าของคุณยาย ๖๐ ปี

๖. แห่งสงกรานต์

ประเพณีแห่งสงกรานต์ เป็นส่วนหนึ่งของเทศกาลสงกรานต์ เป็นประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนาในช่วงเทศกาลสงกรานต์ของทุกปี ในตอนเช้าจะมีการทำบุญตักบาตร ตอนบ่ายจะสรงน้ำพระพุทธรูป มีการบั้งสุกอลุทิศถึงญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว และยังมีมหรสพการละเล่นพื้นเมือง เมื่อทำการยกธงสงกรานต์ ถือเป็นอันสิ้นสุดประเพณีสงกรานต์

ภาพที่ ๖ : แห่งสงกรานต์

๗. โองคั่นหมี่

ใช้ในการคั่นไหมหรือจัดระเบียบการเรียงเส้นไหมเพื่อการทำหัวหมี่

การคั่นหมี่เป็นขั้นตอนแรกของการมัดหมี่ วิธีการก็คือ พันไปเรื่อย ๆ ของหลักมัดหมี่ จะเอาผ้าเยอะผ้า น้อยลายเยอะลายน้อยขึ้นอยู่กับขั้นตอนนี้ การคั่นหมี่ คือการขึ้นหมี่ให้เป็นลำ พอขึ้นหมี่เป็นลำแล้ว ก็จะทำกรรม มัดหมี่โดยการใช้เชือกมัดเพื่อให้เกิดลวดลาย การคั่นหมี่คือเราต้องคั่นหมี่ไปเรื่อยตามกำหนดเพื่อให้เกิดลวดลาย ต่อเนื่องเมื่อมัดเสร็จแล้วลายจะเคลื่อน การคั่นหมี่เป็นจุดสำคัญในการมัดหมี่จะข้ามขั้นตอนนี้ไม่ได้

ภาพที่ ๗ : โองคั่นหมี่

๘. ไน หรือ หลา

เป็นอุปกรณ์สำหรับการกรอเส้นไหมเข้าหลอดเพื่อนำไปใส่ในกระสวยสำหรับการทอผ้า หรือเป็นอุปกรณ์ สำหรับการควบเส้นไหม การตีเกลียวเส้นไหม

ภาพที่ ๘ : ไน หรือ หลา

๙. ศาลาไม้ ๑๐๐ ปี

เป็นศาลาไม้เก่าแก่อายุ ๑๐๐ ปี เอกลักษณ์สำคัญของศาลาไม้เก่าคือ หน้าจั่วของศาลาจะเป็นรูป พระนารายณ์ทรงสุบรรณ และรายล้อมไปด้วยครุฑยุคินาค หรือ ครุฑจันนาค ๔ ตัว ที่ทำมาจากแก้ว แต่ปัจจุบันแก้วหลุดพัวงไปตามกาลเวลา

ภาพที่ ๙ : ศาลาไม้ ๑๐๐ ปี

๑๐. กง

เป็นอุปกรณ์สำหรับกรอเส้นไหมหรือด้าย เพื่อเตรียมกรอเข้าพักกับอ้อก หรือเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อยของเส้นด้าย เช่น เก็บส่วนที่เป็นขุข ปุ่ม ปม ต่างๆ ก่อนนำไปใช้งาน กงจะประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ กง และหลักตีนกง

กง จะมีแกนที่ทำด้วยไม้ไผ่หลากหลาย ยาวประมาณ ๑-๑.๕ เมตร ตรงปลายแกนทั้งข้างจะมีไม้เหลาแบน ปลายแหลมเสียบไว้ในลักษณะไขว้กันเป็นรูปกากบาทหรือ ๔ แฉก หรือ ๖ แฉก ยึดติดกับแกนกลาง มีเชือกผูกโยงระหว่างแฉก ส่วนนี้จะเป็นส่วนรองรับใจด้าย

กง ประกอบด้วย ๒ ส่วนคือ กงและหลักตีนกง

กงจะมีแกนที่ทำด้วยไม้ไผ่หลากหลาย ยาวประมาณ ๑-๑.๕ เมตร ตรงปลายแกนทั้งสองข้างจะมีไม้เหลาแบน ปลายแหลมเสียบไว้ในลักษณะไขว้กันเป็นรูปกากบาทหรือ ๔ แฉก หรือ ๖ แฉก ยึดติดกันแกนกลางมีเชือกผูกโยงระหว่างแฉก ส่วนนี้จะเป็นส่วนรองรับใจด้าย ปลายแกนจะยื่นยาวต่อจากจุดมัดแฉกเล็กน้อยเพื่อสอดเข้ากับหลักตีนกงหลักตีนกง จะทำด้วยไม้มีจำนวน ๒ ชั้น มีฐานยึดเพื่อให้ไม้ตั้งสูงได้ในแนวตั้งสูงประมาณ ๐.๘-๑ เมตร ที่ปลายหลักจะเจาะรูสำหรับสอดแกนกง ทำให้กงหมุนได้ การวางหลักตีนกงจะวางให้มีระยะห่างพอดีกับกงเพื่อให้หมุนได้สะดวก

ภาพที่ ๑๐ : กรง

๕. คณะกรรมการ/คณะทำงานของพิพิธภัณฑ์

ศูนย์วัฒนธรรมโพรงมะเดื่อทำงานบริหารกันแบบครอบครัว ไม่มีการแบ่งหน้าที่ตายตัว ใครว่างก็มาทำ ใครไม่ว่างก็ไม่เป็นไร

๖. ผลงานโดดเด่นของพิพิธภัณฑ์

การทอผ้ามือลาวครั่ง เป็นผ้าทอมือพื้นเมืองที่มีกรรมวิธีการผลิตจากภูมิปัญญาชาวบ้านหรือกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งตำบลโพรงมะเดื่อหลังจากที่ห่างหายไปนาน เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้านการทอผ้า จึงจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน และการนำชุดประจำชาติพันธุ์ลาวครั่งมาสวมใส่กันอีกด้วยที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และประชาชนได้สวมใส่ผ้าที่มาจากชุมชน ซึ่งราคาไม่แพง

๗. สภาพปัจจุบันของพิพิธภัณฑ์

อยู่ในช่วงฟื้นฟูขึ้นมากกว่ามีการทอผ้าและอนุรักษ์การทอผ้าให้คงอยู่ ถ้าใครอยากเรียนการทอผ้าก็สามารถเข้ามาได้ และสามารถเรียนได้อาจมีค่าใช้จ่าย ถ้ามีนักศึกษาดูงานไม่มีค่าวิทยากรก็บริจาคเป็นค่าน้ำค่าไฟได้รายได้ลดน้อยลงดูแลกันเป็นแบบครอบครัว

๘. ปัญหา/ความต้องการของพิพิธภัณฑ์

แรงงาน ขาดแรงงาน เพราะว่ามีหลายกรรมวิธีและใช้เวลา คนเลยอาจท้อไปก่อน ความต้องการ - เพื่อให้ศูนย์ได้สืบทอดวัฒนธรรมต่อไปและอยากจัดการเรียนรู้ให้แก่นักเรียนรู้ให้แก่นักเรียนนักศึกษาและคนที่สนใจ

๙. การเปิด-ปิด

เวลาเปิด ๐๙.๐๐ น. เวลาปิด ๑๖.๐๐ น.

๑๐. การติดต่อ

ที่อยู่ ๑๗๗ ม.๕ ต.โพรงมะเดื่อ อ.เมือง จ.นครปฐม

เบอร์โทร ๐๘๓-๐๑๔๐๔๒๔

อีเมล -

Facebook ฟ้าทอ ไฮโซ วัดโพรงมะเดื่อ

๑๑. ข้อมูล/ข้อสังเกต อื่นๆ

ศูนย์วัฒนธรรมตั้งอยู่ในวัดโพรงมะเดื่อ และวันเวลาเปิด - ปิดไม่แน่นอน เพราะขึ้นอยู่กับผู้ดูแล/วิทยากร ถ้าต้องการศึกษาดูงานต้องติดต่อนัดวันและเวลาไว้ล่วงหน้า ถ้าสนใจการทอผ้าหรือเรียนก็สามารถติดต่อได้อาจมีค่าใช้จ่ายอุปกรณ์การเรียนในการทอผ้า

ผู้ให้ข้อมูล (ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์) ชื่อ กมนพรธนี บ่อแก้ว เบอร์โทร ๐๘๓-๐๑๔๐๔๒๔

อ้างอิง

<https://www.google.com/maps/place/%E0%B8%A8%E0%B8%B9%E0%B8%99%E0%B8%A2%E0%B8%8C%E0%B8%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B8%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%80%E0%B8%A3%E0%B8%85%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B8%B9%E0%B8%88+%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%92%E0%B8%99%E0%B8%88%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%84%E0%B8%82%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%87%E0%B8%A1%E0%B8%B0%E0%B8%80%E0%B8%84%E0%B8%B7%E0%B8%88%E0%B8%AD/@๑๓.๘๒๑๗๖๗๗,๙๙.๙๘๙๐๕๐๔,๑๗z/data=!๓m๑!๔b๑!๔m๕!๓m๕!๑s๐x๓๐e๒e๕d๓๐๑๔๙๑๗๑๑:๐x๘f๔๓d๖e๒๓a๕๑๒b๒ae!๘m๒!๓d๑๓.๘๒๑๗๖๗๗!๔d๙๙.๙๘๑๒๓๘๙>